

VÀO PHỦ CHÚA TRỊNH

(Trích *Thượng kinh kí sự*)

(2 tiết)

LÊ HỮU TRÁC

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS : Nắm được nội dung cũng như nét đặc sắc về nghệ thuật viết kí của Lê Hữu Trác qua đoạn trích học.

II – NHỮNG ĐIỂM CẦN LƯU Ý

1. Về nội dung

Đoạn trích *Vào phủ chúa Trịnh* đã thể hiện được khá đầy đủ phẩm chất của Lê Hữu Trác với tư cách là nhà nho, nhà văn, nhà thơ và nhà danh y.

2. Về phương pháp

Tác giả không bộc lộ thái độ của mình đối với chúa Trịnh bằng ngôn ngữ trực tiếp ; cái cười của tác giả thể hiện qua những hình tượng khách quan được miêu tả, đặc biệt qua hệ thống từ ngữ miêu tả. GV cần chỉ ra sự tinh tế này.

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY HỌC

1. Phần mở đầu

GV có thể cho HS nhắc lại một số ý chính trong phần *Tiểu dẫn* để từ đó giới thiệu Lê Hữu Trác và vào bài.

2. Phần nội dung chính

Câu hỏi 1

– Trong đoạn trích, Lê Hữu Trác đã dùng bốn lần từ *thánh chỉ* ("có *thánh chỉ* triệu cụ vào", "có *thánh chỉ* triệu", "nay vâng *thánh chỉ* vào kinh", "để chờ xem *thánh chỉ* như thế nào"), ba lần từ *thánh thượng* ("*thánh thượng* cho phép cụ vào hầu mạch", "*thánh thượng* đang ngự ở đấy", "*thánh thượng* thường vẫn ngồi trên ghế rồng này") và một lần từ *thánh thể* ("tôi thấy *thánh thể* gầy, mạch lại tế, sắc").

– Chữ *thánh* trong các từ *thánh chỉ*, *thánh thượng* dùng để chỉ về chúa Trịnh Sâm (bảy lần), còn từ *thánh thể* dùng để chỉ thể tử Trịnh Cán.

– Chữ *thánh* nguyên dùng để chỉ những người tài trí siêu phàm hơn hẳn mọi người, cái gì cũng biết, quang minh chính đại và giáo hoá được con người. Từ nghĩa đó, sau này, người ta chuyên dùng chữ *thánh* để chỉ về vua. *Thánh thượng* là từ dùng để tôn xưng đức vua. *Thánh chỉ* là ý chỉ, mệnh lệnh hoặc chỉ dụ của nhà vua. Còn *thánh thể* dùng để chỉ thân thể đức vua. Theo thể chế thời phong kiến, chúa là bề tôi của vua. Cho nên không được phép dùng chữ "thánh" để chỉ chúa. Trong đoạn trích, các từ *thánh chỉ*, *thánh thượng*, *thánh thể* phản ánh sự lộng quyền, tiếm lễ của chúa Trịnh Sâm bấy giờ. Do đó, ở đây lời văn của Lê Hữu Trác có ý mỉa mai, châm biếm chúa Trịnh.

Câu hỏi 2

– Trong đoạn trích, Lê Hữu Trác đã kể ra rất nhiều người trong phủ chúa. Hệ thống quan lại, quân lính, cung tần, người hầu kẻ hạ,... trong phủ chúa Trịnh bấy giờ rất đông, bao gồm : quan Chánh đường Huy Quận công, quan truyền mệnh (truyền lệnh, truyền chỉ), người truyền mệnh, người giữ cửa, vệ sĩ canh giữ cửa cung, quan hầu cận, quan nội thần, quan tả viện, tiểu hoàng môn, các vị lương y của sáu cung, hai viện, người đứng hầu hai bên, các phi tần châu trực, cung nhân đứng xúm xít, lính khiêng cáng, đầy tớ của quan Chánh đường, thị vệ, quân sĩ,...

– Số lượng, chức vụ, tính chất của những người phục vụ nêu trên cho thấy uy quyền của nhà chúa và hệ thống quan liêu ăn bám rất lớn. Phủ chúa không chỉ giống cung vua, mà còn uy nghi, oai vệ hơn cả cung vua. Sự thực ấy cũng đã được sử sách bấy giờ ghi chép rất nhiều. Cho nên, khi kể về số lượng và chức vụ những người làm việc trong phủ chúa, Lê Hữu Trác có ý mỉa mai và phê phán chúa Trịnh.

Câu hỏi 3

Để đến được nơi ở của thế tử Cán, tác giả phải đi qua khá nhiều nơi và nơi nào cũng được canh phòng rất cẩn mật. Tác giả không được đi bằng cửa trước, mà phải đi bằng cửa sau.

Thoạt đầu, phải "qua mấy lần cửa" mới tới đường dẫn vào phủ. Rồi qua "những dãy hành lang quanh co nối nhau liên tiếp", lại "qua mấy lần cửa mới đến cái điểm Hậu mã quân túc trực". Tác giả tiếp tục "đi bộ đến một cái cửa lớn", lại "qua hành lang phía tây, đến một cái nhà lớn" gọi là nhà Quyển bóng, rồi "lại qua một cửa nữa, đến một cái lầu cao và rộng" gọi là gác tía,...

Quang cảnh và cách bài trí từng nơi tác giả đi qua gợi cho chúng ta thấy cuộc sống xa hoa, quyền quý của chúa Trịnh. Đường đi trong phủ thì "đâu đâu cũng là cây cối um tùm, chim kêu ríu rít, danh hoa đua thắm, gió đưa thoang thoảng mùi hương" ; khắp nơi thì "người truyền báo rộn ràng, người có việc quan qua lại như mắc cửi", đâu đâu cũng có vệ sĩ canh giữ,... Trong các điểm, lầu, gác,... thì trang trí toàn những đồ sang trọng, "có những cái cây lạ lùng và những hòn đá kì lạ", đồ dùng thì toàn "sơn son thếp vàng", những thứ "nhân gian chưa từng thấy" ,...

Câu hỏi 4

– Không khí khám bệnh cho thế tử Cán vô cùng khẩn trương, nhộn nhịp. Tuy nhiên, tác giả không trực tiếp dùng các từ hối hả, tấp nập, khẩn trương,... nhưng người đọc vẫn cảm thấy rất rõ không khí đó. Ngay từ "sáng tinh mơ" đã bị hối thúc bởi "tiếng gõ cửa rất gấp", người đưa tin thì "thở hổn hển" vì phải "chạy" để báo tin cho kịp, lính thì đã đem cáng đến chờ sẵn ở ngoài cửa và yêu cầu phải "vào phủ châu ngay".

Cảnh đi đường được tác giả dựng lên vừa tức cười, vừa đáng thương. Đây đó phải "chạy đàng trước hét đường", cáng thì "chạy như ngựa lồng" khiến người được khiêng bị xóc "khổ không nói hết",....

Khi bước chân vào cửa phủ chúa, không khí càng khẩn cấp hơn. Người giữ cửa truyền báo "rộn ràng", các danh y, cung nữ tấp nập hầu hạ bên chúa Cán,...

– Người tường thuật tuy không bộc lộ thái độ của mình bằng ngôn ngữ trực tiếp, nhưng qua cách xưng hô về chúa, cách miêu tả,... một giọng điệu hài hước, châm biếm được toát ra.

Câu hỏi 5

Cách viết kí của Lê Hữu Trác trong đoạn trích học có những nét đặc sắc riêng. Tác giả quan sát tinh tế, bộc lộ thái độ một cách kín đáo, để sự vật tự nói. Ngoài ra, tác giả còn kết hợp giữa văn xuôi với thơ ca làm tăng chất trữ tình cho tác phẩm. Qua miêu tả và nhận xét về căn bệnh của thế tử Cán, Lê Hữu Trác tỏ thái độ phê phán chúa Trịnh, đặc biệt câu nói mỉa mai : "Mình vốn con quan, sinh trưởng ở chốn phồn hoa, chỗ nào trong cấm thành mình cũng đã từng biết. Chỉ có những việc ở trong phủ chúa là mình chỉ mới nghe nói thôi. Bước chân đến đây mới hay cảnh giàu sang của vua chúa thực khác hẳn người thường".

3. Phần củng cố

GV cần nhấn mạnh hiện thực cuộc sống nơi phủ chúa qua đoạn trích để thấy sự lộng quyền, sự xa hoa của chúa Trịnh Sâm và tiếng cười thâm trầm của Lê Hữu Trác.

IV – HƯỚNG DẪN THỰC HIỆN BÀI TẬP NÂNG CAO

Qua đoạn trích *Vào phủ chúa Trịnh*, hình tượng nhân vật Lê Hữu Trác hiện lên rõ nét.

– Lê Hữu Trác – nhà văn, nhà thơ. Đoạn trích học đã thể hiện tài năng viết văn, làm thơ của tác giả ; bài thơ đã khái quát được cảnh giàu sang của chúa khác hẳn người thường. Lời thơ pha một chút châm biếm, từ ngữ đả đố, ý tứ sâu xa.

– Lê Hữu Trác – bậc túc nho, tính tình thâm trầm, hóm hỉnh, luôn mỉm một nụ cười kín đáo châm biếm chúa Trịnh.

– Lê Hữu Trác – một danh y từ tâm và lỗi lạc. Trước hết, ông am hiểu y lí một cách sâu sắc. Quan niệm chữa bệnh của ông khác hẳn các danh y của hai cung, sáu viện. Chính quan Chánh đường cũng xác nhận điều này. Vì y lí sâu sắc, lại có từ tâm của một bậc lương y, nên tác giả có mối mâu thuẫn khó xử : nếu chữa cho thế tử Cán khỏi bệnh, sẽ được chúa Trịnh trọng dụng, nghĩa là bị giữ lại trong cung không được về với núi rừng nơi ẩn dật, nhưng nếu không hết lòng vì con bệnh thì trái với đạo đức của bậc lương y. Cuối cùng, y đức đã thắng sở thích cá nhân của bậc trí ẩn.